

Suomen kirjastoseuran koulutus- ja tutkimustyöryhmän selvitys Kirjastoseuran hallitukselle koulutuslinjauksen pohjaksi (5.6.2017)

Aluksi

Suomen kirjastoseuran hallitus on suunnitellut koulutuslinjausta, jonka tehtävä olisi muun muassa toimia hallituksen työkaluna keskusteltaessa alan koulutuksesta ulkopuolisten toimijoiden kanssa tai alan sisällä. Parhaimmillaan linjaus voi auttaa Kirjastoseuraa seuraamaan koulutuskeskustelua laajemmin ja miettimään, miten koulutus voi tukea kirjastojen toimintaa. Kirjastoseuran hallitus päätti pyytää seuran koulutus- ja tutkimustyöryhmältä suuntaviivoja linjauksen tueksi, toimeksianto annettiin syksyllä 2015.

Työryhmä on suhtautunut toimeksiantoon vakavasti ja pitää tehtävää kiinnostavana. Ryhmän näkemys on, että kirjastot tarvitsevat ammattilaisia, koulutettua henkilöstöä, kyetäkseen toimimaan sekä olemaan vakavasti otettava palvelun tarjoaja yhteiskunnan kovenevassa kilpailussa. Kirjastopalvelut eivät kehity itsestään, omatoimikirjastokin vaatii osaamista, suunnittelua, arviointia, ylläpitoa ja kehittämistä. Toimeksiannon työstöön on vaikuttanut myös uusi 1.1.2017 voimaan tullut kirjastolaki. Työryhmällä oli mahdollisuus tutustua tekstiin lausuntokierroksella ja ymmärsi, että lainsäätäjän näkemys kirjastoissa tarvittavasta osaamisesta on jossain määrin muuttunut.

Kirjastoala on pieni toimija ja myös alan koulutusyksiköille on leimallista, että niissä on henkilökuntaa ja opiskelijoita vähän. Toistaiseksi kirjastoalan koulutus on Suomessa ollut hyvällä mallilla ja koulutusketju ulottuu toiselta asteelta aina tohtoritutkintoon saakka. Alla oleva kuva esittää karkeasti, kuinka kirjastoalan koulutus jäsentyy Suomessa tällä hetkellä.

Kirjastoalan kannalta kehitys koulutuskentällä näyttää huolestuttavalta, sillä pieniä toimijoita siirretään yksiköstä toiseen ja yhdistetään suurempiin kokonaisuuksiin tai peräti lakkautetaan. Työryhmän työskentelyn aikana uhka on kohdistunut Pohjois-Suomeen ja Oulun ammattikorkeakoulussa päädyttiin syksyllä 2017 kirjastoalan tutkintokoulutuksen lakkauttamiseen. Koko Suomessa kirjasto- ja tietopalvelualan koulutukseen sekä informaatiotutkimuksen oppiaineeseen on liittynyt ristivetoa, joka näkyy esimerkiksi siinä, että eri yliopistoissa tutkimusalan taustalla toimiva tiedekunta vaihtelee. Toisaalta ammattikorkeakouluissa alan koulutus on luokituksissa liikkunut kulttuurialan ja liiketalouden välillä. Vuonna 2015 käyttöön otettu kansainvälisessä ISCED-luokittelussa kirjastoala siirtyi yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alakategoriasta ryhmään kasvatustieteiden, taiteiden ja yhteiskuntatieteiden. Koulutusta tarjoavia yksiköitä on tähän saakka ollut kattavasti, mutta supistuksilla voi olla isoja seurauksia, sillä mikään muu koulutus ei keskity juuri kirjasto-organisaatioissa tarvittavaan osaamiseen. Toki kirjastossa parhaimmillaan työyhteisön koulutustausta on heterogeeninen, mutta jos alan koulutus hiipuu ja vastuu osaamisesta jää työpaikkojen ja -yhteisöjen harteille, herää kysymys alan olemassa olostsa, ydinosaamisesta, oppimisesta, kehittämisestä ja kehittymisestä.

Tutkimus- ja koulutustyöryhmä itsessään on moniääninen siinä mielessä, että työryhmän jäsenet edustavat eri koulutussektoreita ja alan organisaatioita. Tältä taustalta työryhmän oli selkeää rakentaa toimeksiannosta projektisuunnitelma syksyllä 2015 ja käynnistää selvitystyö vuoden 2016 alussa. Työryhmä kokosi mietintönsä tueksi tausta-aineistoa, jossa lähestyttiin kirjastoissa työskentelevien osaamista eri näkökulmista: yleisen kirjaston sisältä, tieteellistä kirjastosta käsin sekä sidosryhmien näkökulmasta asiaan. Koulutuksen tuottamaa osaamista kysyttiin valmistuneilta opiskelijoilta ja kansainvälistä näkökulmaa valotettiin selvittämällä, minkälaisia koulutuslinjoja muutamista maista löytyy. Raporttia varten haastateltiin myös viittä kirjastonjohtajaa eripuoliilta Suomea sekä toimijoita työryhmän jäsenten

työorganisaatiosta, lisäksi hyödynnettiin oppilaitosten kokoamaa virallista palautetta ja Kirjastoseuran vuosikokouksen yhteydessä 9.6.2016 järjestettiin seminaari, jossa puheenvuoro oli kirjastojen yhteistyökumppaneilla.

Suomalaisiin koulutusorganisaatioihin työryhmä ei keskittynyt, sillä niiden yhteneväisyyksien tai erojen esiin nostamista ei pidetty tarpeellisena. Toimeksiannon ulkopuolelle rajattiin myös tutkimus, mikä ei viittaa siihen, etteikö työryhmä pitäisi tutkimusta alan kehittämisen kannalta merkittävänä. Päinvastoin, työryhmä tunnisti jo toimeksiantoa selkeyttäessään, että tutkimustietoa tarvitaan. Kuitenkin tutkimuksen liittäminen tarkasteluun olisi laajentanut toimeksiantoa yli työryhmän kantokyvyn.

Työryhmä toivoo, että selvitys auttaa Suomen kirjastoseuran hallitusta. Pienen alan sisältä kantautuvan äänen olisi hyvä olla, jos ei harmonista niin ainakin tonaalista.

Selvitys on esitelty Kirjastoseuran hallitukselle 9.12.2016.

1 Selvitystyön tulokset

1.1 Yleisen kirjaston näkökulma

Työryhmä selvitti kirjastoalan osaamis- ja koulutustarpeita haastattelemalla kirjastoammattilaisia eri puolilta maata. Haastatteluissa haluttiin nostaa esiin näkemyksiä siitä, mitä osaamista kirjastoalalla työskentelevällä ammattilaisella pitäisi olla, mitä osaamista alan koulutuksesta valmistuneelta odotetaan, mitä taitoja työpaikalla opitaan ja mikä on täydennyskoulutuksen rooli. Lisäksi haastattelulla etsittiin vastausta siihen, mitä kirjastolaisen tulisi osata, tietää tai ymmärtää, kun hän tekee yhteistyötä muiden alojen ammattilaisten kanssa sekä mikä on yhteistyökumppaneiden näkemys kirjastolaisten osaamista.

Alalle **vastavalmistuneelta** henkilöltä odotettiin ennen kaikkea monipuolisuutta sekä hyviä valmiuksia työskennellä kirjasto-organisaatiossa. Nähtiin, että hänen pitäisi hallita hyvin oma työnsä sekä ymmärtää asiakaspalvelua. Lisäksi alalle valmistuneella henkilöllä pitäisi olla yleiskäsitys tiedon organisoinnista ja luetteloinnista.

Haastatteluissa nousi esiin kahdeksan selkeää osa-aluetta, jotka alalla toimivan ammattilaisen tulisi hallita. Ensinnäkin kirjastoissa odotetaan, että **kirjastoammattilaiset** ymmärtävät **kirjastolain** sisällön, tarkoituksen ja merkityksen. Toiseksi painotettiin, että jo alalla työskentelevän tulisi osata **palvella** alueen asukkaita eli tunnistaa yhteisön **tiedontarve**. Kolmanneksi heidän tulisi osata hoitaa **kokoelmaa** ja nähdä järjestetyn kokoelman merkitys kirjastotoiminnalle. Neljänneksi kirjastolaisen tulisi hallita **tiedonhaku** ja osata hakea tietoa monipuolisesti eri lähteistä. Viidenneksi ammattilaisen pitäisi kyetä toimimaan **pedagogisissa** tehtävissä, kuten mediaopastuksissa ja tiedonhaun opetuksessa. Kuudentena odotettiin, että kirjastolainen kykenee tuottamaan **tapahtumia** kirjastoon. Seitsemäntenä ammattilaiselta haluttiin kykyä **markkinoida** kirjastoa ja viimeisenä mainittiin **ICT-taitojen** hallinta.

Haastattelujen valossa näyttää siltä, että kirjastoala tekee yhä enenevässä määrin **yhteistyötä eri toimijoiden** kanssa. Kumppanit tulevat pitkälti julkiselta sektorilta ja yhteistyö on eri hallintokunnat ylittävää toimintaa, sote-kenttä, kulttuuritoimijat ja opetussektori ovat tyypillisiä yleisen kirjaston partnereita. Yhteistyön avulla näyttäisi myös olevan mahdollista tavoittaa niitä asiakkaita ja yhteisöjä, joihin kirjaston yksin voi olla vaikea luoda kontaktia. Osittain toivottiin johtajatasolta suurempaa panostusta yhteistyöhön, mutta nähtiin myös, että työntekijöiden laajat henkilökohtaiset verkostot ovat hyödyksi ammatissa.

Haastateltavat nostavat esiin, että onnistuneessa yhteistyössä kaikki osapuolet **hyötyvät** toiminnasta. Hyödyksi lasketaan kiireisten aikataulujen helpottuminen, tavoitteiden saavuttaminen, verkostot ja vaikuttavuus. Hyvä yhteistyö laajentaa toimijoiden näkökulmaa, herättää uusia ideoita tai palvelumalleja. Parhaimmillaan yhteistyöprojekti voi auttaa päättäjiä näkemään asian merkityksellisyyden ja hankimaan pysyvämpää rahoitusta toimintaan.

Yhteiskunnan jatkuva muutos aiheuttaa stressiä kirjastolaisille, mutta **kumppaneiden kanssa** muutoksen kohtaaminen voi olla **helpompaa**. Toisen toimijan esittämä näkökulma voi avata muutoksen merkitystä uudella tavalla ja parhaimmillaan yhteinen reflektointi helpottaa stressiä. Toisaalta kumppaneiden kanssa voi muutoksen luonne näyttäytyä erilaisena, siinä missä kirjasto-organisaation perspektiivistä katsottuna asia on muutos, niin toinen näkee asian normaalina toimintana.

Kirjastoammattilaiset näkevät, että **yhteistyö** vaatii heiltä **halua verkostoitua, kykyä toimia** monialaisissa tiimeissä, hyvää **ymmärrystä omasta alastaan** ja hyviä **kommunikointitaitoja**, mutta ennen kaikkea kykyä **kuunnella** toisia osapuolia sekä poimia sieltä olennaiset asiat. Toisaalta esiin nousee myös, että monipuolinen ja jatkuva **yhteiskunnallisten asioiden seuraaminen** on tärkeää, sillä yhteistyö liittyy usein ajankohtaisiin ilmiöihin. Lisäksi nähdään, että yhteistyössä tarvitaan **joustavuutta** ja kykyä muuttaa omia toimintatapoja, mutta myös oman alan puolien pitämistä. Ilmiötä tai asiaa pitää kyetä katsomaan oman ammatin kannalta sekä osata ilmaista selkeästi, miten kirjasto voisi viedä jotain asiaa eteenpäin. Yhteistyöprojekteissa aikataulut ovat usein hektisiä ja paineet suurempia kuin oman työyhteisön kanssa tehtävässä jokapäiväisessä toiminnassa.

Ulkopuoliset yhteistyökumppanit arvostavat kirjastoa ja näkevät, että kirjasto on onnistunut löytämään tiensä ja vakiinnuttamaan toimintansa sielläkin, minne muut toimijat vasta etsivät ovea. **Yleinen kirjasto** voisi toimia **esimerkkinä ja mallina**, miten luottamus yhteiskunnan marginaaliin rakentuu. Kirjastojen kanssa yhteistyötä tekevät toimijat odottavat kirjastoammattilaisilta ennen kaikkea **vahvaa oman alan tuntemusta** sekä kykyä nostaa monipuolisesti esiin kirjaston tarjoamia mahdollisuuksia. Kirjastolaisilta kaivataan **rohkeutta** tarttua ja lähteä kehittämään ideoita edelleen vuoropuhelussa muiden kanssa. Ulkopuoliset kumppanit näkivät, että kirjastot ovat ehkä jossain määrin sulkeutuneita ja yhteistyökumppanit valitaan mieluummin julkiselta sektorilta kuin liike-elämästä. Kirjastoalalla liike-elämäosaamista on niukasti, jolloin **vuoropuhelu kirjaston ja yksityissektorin välillä** on jäänyt vähäiseksi.

Kirjastot lähestyvät yritysmaailmaa harvoin ja toisaalta yritysmaailman on vaikea lähestyä kirjastoa ja käynnistää yhteistyöneuvotteluja, kuitenkin tämä voisi vahvistaa kumpaankin toimijaa.

Haastateltavien mukaan **työpaikalla oppiminen** kiinnittyy lähinnä välineellisiin taitoihin, kuten esimerkiksi kirjastojärjestelmän ja uuden tietotekniikan hallintaan. Työpaikalla syvennyttään myös omaan tehtäväkuvaan kuuluvien työtehtävien eri osa-alueisiin ja niihin liittyvää osaamista kehitetään. Lisäksi myös erilaisten ammatilähtöisten toimintojen organisointi, kuten esim. satutuntien ja tiedonhaunopastuksien suunnittelu ja järjestäminen opitaan työyhteisössä. Työyhteisön tulisi koostua haastateltavien mukaan monipuolisesta osaamisesta ja työyhteisössä osaamisen jakaminen on oleellista.

Haastateltavat nostivat esiin, että **täydennyskoulutuksella** on suuri tarve, sillä kirjastossa tehdään tietotyötä, joka vaatii jatkuvaa tietojen päivytystä. Kunnassa voi olla tarjolla sisäistä koulutusta, mutta alakohtaista koulutusta kaivataan kipeästi. Toisaalta nähdään, että täydennyskoulutusta kirjastolaisille voi järjestää jokin muukin ala, jos vain aihe on sopiva. Täydennyskoulutustarvetta on haastattelujen mukaan ennen kaikkea **johtamisessa ja esimiestyössä, itsensä johtamisessa, ICT-taidoissa ja monimediaisuuden hallinnassa, projektinhallintataidoissa, koordinoitukyvyissä, tiedotuksessa, viestinnässä, tiedonhaussa, tiedon soveltamisen hallinnassa, kehittämisotteissa ja palvelumuotoilussa**. Lisäkoulutusta kaivataan myös yhteiskunnallisten **ajankohtaisten ilmiöiden** avaamiseen kirjastoalan kannalta, **alan tulevaisuuden** pohtimiseen sekä konkreettista koulutusta **monialaiseen yhteistyöhön**.

1.2 Tieteellistä ja yleistä kirjastoa yhdistävä osaaminen

Työryhmän tarkastelussa nousee esiin, että kaikilla kirjastosektoreilla sekä akateemisessa maailmassa, korkeakouluympäristössä että yleisen kirjaston puolella tarvitaan **vahvaa kirjastoalan osaamista**. Tällä viitataan monipuolisiin tiedonhakutaitoihin, kykyyn järjestää tietoa, kokoelmatyön hallintaa, vahvaa asiakaspalvelutaitoa, herkkyyttä tunnistaa asiakkaiden tiedontarpeita ja järjestää sekä kehittää edelleen kirjaston palveluita. Lisäksi kirjastokentän vahva tuntemus on tarpeen kaikissa kirjasto-organisaatioissa. Sektorista riippumatta jokaisen kirjaston olisi hallittava viestintä ja markkinointi, erityisesti vaikuttamisviestintä eli lobbaus. Eri kirjastosektoreita yhdistää myös johtamisosaaminen ja esimiestyö sekä pedagoginen osaaminen, tietoyhteiskuntataitojen hallinta (tekniikka ja sisällöt) sekä kyky tehdä työtä muuttuvassa ympäristössä, uusilla tavoilla ja tekniikoilla sekä verkostoitua ja hallita yhteistyö.

1.3 Koulutuksen tuottama osaaminen

Kuten aikaisemmin mainittiin, niin työryhmä ei pitänyt tarkoituksenmukaisena tarkastella alan tutkintokoulutusten opetussuunnitelmia. Koulutusorganisaatioita on kaikilla tasoilla ja tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi alalle voi pätevyitä muun muassa avoimen yliopiston tai avoimen ammattikorkeakoulun väylää. Opetussuunnitelmat sinänsä kertovat koulutuksen tavoitteista, mutta niiden takana on myös laajempaa organisaatiotason linjausta, johon alakohtainen osaaminen on joutunut mukautumaan.

Opintopolkujen moninaisuudesta työryhmän tarkasteluun valikoitui yliopistosta informaatiotutkimusta pääaineena opiskelleiden ja toiselta asteelta **valmistuneiden arvioinnit koulutuksen tuottamasta**

osaamisesta. Toisen asteen opinnoista valmistuneet työllistyvät pitkälti kirjastovirkailijan ja erikoiskirjastovirkailijan tehtäviin, näissä vastuualueet ja työtehtävät liittyivät kokoelmanhoitoon, asiakaspalveluun, tilastointiin, tiedotukseen ja viestintään, markkinointiin sekä tapahtumien suunnitteluun ja tuotantoon. Toisen asteen tutkintoon johtavista opinnoista keskeisimpinä työelämää tukevinä asioina nousi esiin **työelämäläheisyys**, joka toteutui erityisesti työssäoppimisjaksoilla ja työelämälähtöisissä projekteissa. Lisäksi ammatin kannalta tärkeäksi nousivat myös opinnäytetyö, kirjastoammattillisiin aineisiin liittyvät harjoitukset sekä ryhmä- ja tiimityötaidot. Toisen asteen opinnoista työelämään siirtyneet kirjastoammattilaiset kaipasivat erityisesti lisäosaamista tapahtumien tuottamisessa sekä kuvankäsittelyssä ja visualisoinnissa.

Kootun tiedon perusteella informaatiotutkimuksen oppiaineesta maisteriksi valmistuneet työllistyvät kirjastoihin lähinnä informaation tai kirjastonhoitajan tehtäviin. **Yliopisto-opintojen syvyys ja laaja-alaisuus** nousee valmistuneiden näkökulmasta esiin vasta muutama vuosi työuran alettua. Aivan uran alkuvaiheessa kirjastoissa työskentelevät maisterit näkevät, että oman alan käytäntöjen tunteminen, tieto- ja viestintätekniikan hallinta, tiedonhankintaosaaminen ja ryhmätyötaidot edesauttavat heitä eniten työssä. Uran jatkuttua muutaman vuoden he näkevät hyötynsä ennen kaikkea opintojen aikana hankituista opetus- ja ohjaustaidoista, ongelmanratkaisutaidoista, monikulttuurisesta osaamisesta sekä johtamis- ja esimiestaidoista.

1.4 Kansainvälinen näkökulmasta

Työryhmä selvitti, mikä on kirjastoalan koulutuksen tilanne maailmalla ja erityisesti kiinnitettiin huomiota, minkälaisia ovat kirjastoalan koulutuspolut, onko opetussuunnitelmissa selkeästi näkyvissä painotuksia sekä mikä on alan täydennyskoulutuksen tilanne. Lisäksi tarkasteltiin, ottaako maan lainsäädäntö kantaa alan osaamiseen sekä mikä on Kirjastoseuran rooli koulutukseen ja alan osaamiseen. Mukana tarkastelussa ovat Pohjoismaat, Pohjois-Amerikka, Iso-Britannia ja Irlanti sekä Australia.

Pääsääntöisesti tarkastelukohteena olleiden maiden kansallinen **lainsäädäntö ei ota kantaa** kirjastoissa työskentelevien henkilöiden **osaamiseen tai pätevyYTEEN**. Sen sijaan lainsäädäntö voi määrittellä, mitä tehtävää kirjaston tulisi yhteiskunnassa hoitaa. Tarkastelun kohteena olleissa maissa kirjastoalalle pätevöittävä koulutus on tarjolla toisen asteen tutkinnosta aina tohtorikoulutukseen asti sekä julkisissa että yksityisissä oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Kirjastoalan koulutus ei välttämättä ollut omana yksikkönään, vaan kirjasto-, museo- ja arkistoalan koulutus oli ikään kuin niputettu yhteen, jolloin opiskelija saattoi valita suuntautumisen näistä kolmesta. Näyttäisi siltä, että kansainvälisestä perspektiivistä tarkastellen painotus on siirtymässä kohti **alakohtaista korkeakoulusta** ja alemman tutkinnon ala näyttää olevan vapautumassa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi toisella alalla suoritettu kandidaatin tutkinto ei estä hakeutumasta kirjastoalan tai informaatiotutkimuksen maisteriohjelman.

Koulutusorganisaatioiden **profiloitumista** on havaittavissa sisällöllisten painotusten kautta. Esimerkiksi johtaminen, tietohallinto ja monikulttuurisuus nousivat kuvauksissa painopisteinä esiin. Lisäksi opetussuunnitelmat näyttävät tarjoavan mahdollisuuden **suuntautua** koulutuksen sisällä, esimerkiksi ICT-

osaaminen, kirjallisuus tai pedagogiikka mainittiin erikoistumisalueina, mutta myös tietyn kirjastosektorin toimintaa painotetaan ja erityisesti koulukirjastotoimintaa.

Ulkomailla **kirjastoseurojen agendalla** on poikkeuksetta kirjastolaisten ammattitaito ja seurojen strategioissa tai visioissa **kirjastolaisten osaaminen** nostetaan esiin tärkeänä arvona. Kuitenkaan konkreettisia koulutustoimia seurat eivät tarjoa lukuun ottamatta Suomen kirjastopäivien tyyppisiä tapahtumia, joihin liittyy luentoja, työpajoja ja ammattitapaamisia. Poikkeuksena näyttäisi olevan Kanadan kirjastoseura, joka kertoo tarjoavansa verkkokursseja kirjastoammattilaisille, mutta näiden opintojen sisältö ja laajuus jää epäselväksi.

Pohjois-Amerikassa American Library Association ALA on vahva toimija, ja monet englannin kielialueen maat näyttävät seuraavan ALA:n toimintatapa esimerkiksi koulutuksen laadunvalvonnassa eli akkreditoinnissa. **ALA akreditio** Yhdysvalloissa kirjasto- ja informaatioalan maisteriohjelmia ja esimerkiksi akkreditoituja tutkintonimikkeitä ovat Master of Library Science (MLS), Master of Librarianship ja Master of Library and Information Studies (MLIS). ALA on valvonut alan tutkinto-ohjelmien laatua vuodesta 1925 lähtien. Akkreditoinnin suorittaa ammattilaisten ja akateemikkojen paneeli, joka tarkistaa että koulutus vastaa ALA:n määrittelemiä maisterikoulutusohjelman standardeja. Valmistuminen ALA:n akkreditoimasta koulutusohjelmasta mahdollistaa monipuoliset mahdollisuudet työskentelyyn erilaisissa kirjastoissa ja monet työnantajat asettavatkin ALA:n akkreditoiman maisteritutkinnon vaatimukseksi asiantuntijatehtäviin pääsemiselle. ALA on määritellyt kirjasto- ja informaatioalan maisteritutkinnon suorittaneelta vaadittavat ydinosaamisalueet

<http://www.ala.org/educationcareers/sites/ala.org/educationcareers/files/content/careers/corecomp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf>

Tarkastelussa mukana olevissa maissa **kirjastoalan täydennyskoulutus** vaikuttaisi olevan **hajanaista** ja organisoitumatonta. Joissain on satunnaisesti tarjolla maksullista, tutkintoa täydentävää ns. pätevyyskoulutusta, joka suuntautui esimerkiksi koulukirjastotyöhön. Kuitenkin vaikuttaisi, että systemaattinen täydennyskoulutus alalta puuttuisi, eli alalla työskenteleville ei ole juurikaan tarjolla ammattitaitoa ylläpitävää tai kehittävää koulutusta tutkintokoulutusjärjestelmän ulkopuolella. ALISE:n *Association for Library and Information Science Education* suunnitelmassa on ollut kehittää tohtoriohjelmista erillinen koulutus, jonka tarjoaisi mahdollisuuden kehittyä kirjasto- ja informaatiotutkimuksen alalla, pätevyitä johonkin kirjaston erityistoimintoon, suunnata urapolkua ja vahvistaa osaamista.

2 Kirjastolaki

Vuoden 2017 alussa voimaan tuleva kirjastolain tavoitteet ovat vaativat. Laki osoittaa yleisille kirjastoille **haastavan yhteiskunnallisen tehtävän** ja asettaa suuren vastuun kirjastossa työskenteleville henkilöille. Lain mukaan yleisen kirjaston tehtävänä on tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisältöihin, ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa, edistää lukemista ja kirjallisuutta, tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen luku- ja kirjoitustaitoon, tarjota tiloja

oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan sekä edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua. Kirjastolaki painottaa kirjaston **osallistavaa roolia** ja sitä, että yleisen kirjaston on **huomioitava kaikki** yhteiskunnan jäsenet riippumatta yksilön taustasta.

Uusi kirjastolaki kirjastossa työskentelevien kelpoisuusehtoja ei määritellä yhtä tarkasti kuin aikaisemmin, vaan kunnalle tarjotaan **vapaus rekrytoida** henkilöstöä aikaisempaa vapaammin. Näiltä osin lain vaikutuksia voidaan arvioida vasta muutamien vuosien päästä. Työryhmä näkee, että laki tarjoaa kirjastoille mahdollisuuksia laventaa organisaatioiden osaamista ja tätä kautta kirjastojen toimenkuva parhaimmillaan laajenee ja ammatillinen osaaminen kehittyy. Lain muutos voi kuitenkin kohdistua kirjastoalan koulutukseen, mikäli kunnat päätyvät rekrytoimaan kirjastoihin muita kuin kirjastoalan ammattilaisia. Mikäli kirjastoalan tutkintoon johtava koulutuksen säilyttämistä pidetään tärkeänä, niin voi olla, että se vaatii jotain toimia.

3 Koonti

Koottu aineisto ei ole syvälinen tarkastelua kirjastoalan osaamiseen ja koulutukseen, mutta sen nostaa esiin kiinnostavia asioita, jopa kriittisiä pisteitä. Kirjastoalan laveutta kuvaa ehkä parhaiten uusi kirjastolaki, joka asettaa yleiselle kirjastolle ison tehtävän yhteiskunnassa. Tästä tehtävästä suoriutuminen vaatii kirjastolta aktiivista, ammattimaista, kehittävästä, yhteisöllistä ja osallistavaa otetta, joka huomioi laajasti yhteiskunnan tarpeet ja monimuotoisuuden. Kirjastolakiin on syytä suhtautua vakavasti, tehtävän hyvin hoitaminen heijastuu koko yhteiskuntaan ja se tarjoaa kirjastolle nousta näkyväksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi. Kirjastolain ymmärtämisen merkitys nousi selkeästi esiin kirjastonjohtajien haastatteluissa, **kirjastolain sisäistäminen on osa kirjastolaisuutta**, ehkä peräti profession ydin yleisessä kirjastossa.

Kirjastoammatin ytimessä ovat yhä **tiedonhaku, tiedonorganisointi, kokoelmatyö, asiakaspalvelu, asiakkaiden tiedontarpeiden tunnistaminen ja palveluiden järjestäminen sekä kirjastoverkoston tunteminen**. Nämä osa-alueet yhdistävät eri kirjastosektoreita toisiinsa ja työryhmä on siinä käsityksessä, että nykyinen kirjastoalan koulutus huomioi ydinasiat opetussuunnitelmissaan. Lisäksi korkeakoulutuksessa opiskelijoilla on mahdollisuus sivuaineina tai valinnaisina opintoina syventää osaamista esiin nousseissa alaan liittyvissä asioissa, kuten viestinnässä, markkinoinnissa, esimiestyössä, tietotekniikassa, yms. Kirjastonjohtajat näkevät, että tutkintokoulutuksella, työpaikan oppimistilanteilla ja täydennyskoulutuksella on selkeät roolit. Alan koulutuksesta valmistuneelta odotetaan tiettyä osaamista, joka auttaa häntä uran alkuun. Haastattelujen mukaan työssä opitaan useita asioita, usein käytännöllisiä ja teknisiä asioita. Haasteeksi näyttää nousevan se, ettei alalla ole täydennyskoulutusta juurikaan, vaikka sille olisi suuri tarve. Tärkeä kysymys onkin, miten pidetään kirjastolaisten ammattitaito jatkuvasti korkealla tasolla.

Kansainvälisessä tarkastelussa huomio kiinnittyi Yhdysvalloissa olevaan akreditoimalliin, jota sovelletaan

muissakin maissa. American Library Associationilla on vahva rooli alan korkeakoulutuksessa, sillä akreditoinnin, eli laatujärjestelmän avulla kirjastoseura voi ja sen myös pitää seurata aktiivisesti alan korkeakoulutusta. Kiinnostavaa kansainvälisessä tarkastelussa on myös, että johdonmukainen täydennyskoulutus loistaa poissaolollaan, vaikka kirjastolaisten korkea osaaminen nousee esiin kirjastoseurojen näkemyksissä.

Kirjastoalan koulutuksesta valmistuneet näyttävät olevan melko tyytyväisiä hankkimaansa osaamiseen. Erityisesti vaikuttaisi siltä, että työelämä huomioi eron toisen asteen ja yliopiston välillä.

Yliopistokoulutuksen kautta hankittu laajempi osaaminen nousee esiin uran edetessä. Työryhmän tarkastelu osui kuitenkin vain pieneen joukkoon ja ammattikorkeakoulut rajattiin tarkastelun ulkopuolella, joten tulokset antavat vain osviittaa eivätkä ole yleistettävissä.

Kokoamansa tiedon pohjalta Kirjastoseuran koulutus- ja tutkimustyöryhmä suosittaa, että Suomen kirjastoseuran hallitus tarttuu koulutuslinjausasiaan rivakasti. Koulutuskenttä elää ja muuttuu nopealla vauhdilla, sen seuraaminen vaatii panostusta. Toisaalta, koska koulutuksen merkitys yhteiskunnassa ei näyttä ainakaan vähentyvän, niin keskustelun ulkopuolelle jääminen ei ole järkevää. Henkilöstön osaaminen on kirjastojen kriittinen piste ja vaikka seura ei ole ammattikunnan etujärjestö, niin sen olisi syytä selkeästi miettiä, millä äänellä se osallistuu koulutuskeskusteluun. Työryhmä näkee, että suunnitteilla oleva koulutuslinjaus olisi työkalu tähän kohtaan, linjauksen avulla Kirjastoseuran on mahdollista määritellä, mistä se puhuu, viitattaessaan kirjastolaisten osaamiseen ja alan koulutukseen. Kirjastoalan koulutus- ja osaamiskentällä on tilaa, siellä on kohtia, joihin Kirjastoseuralla olisi halutessaan mahdollisuus tarttua.

Kirjastolaki 2017

Vuoden 2017 voimaan astuva laki haastaa kirjastoalan antamalla sille vastuullisen ja laajan yhteiskunnallisen tehtävän. Yhteiselle keskustelulle lainsäätäjän tarkoituksesta ja lain soveltamisesta käytännön kirjastotyöhön on tarvetta. Keskustelua pitäisi käydä monen pöydän ääressä niin, että syntyy käsitys siitä, mitä alalta odotetaan. Kirjastoilla on erilaiset valmiudet selvittää suurista velvoitteista, toisaalta alan koulutuksen pitäisi tietää, mitä kirjastot odottavat koulutukselta uuden lain myötä.

Täydennyskoulutus

Näyttää siltä, kirjastoalan täydennyskoulutusta on tarjolla vähän ja sille olisi tarvetta. Kuitenkin täydennyskoulutuksella viitataan monenlaiseen toimintaan, joten termi kaipaisi täsmennystä. Vuoden 2017 alusta voimaan tuleva kirjastolaki velvoittaa aluehallintoviraston ja tietyt yleiset kirjastot tukemaan henkilöstön osaamista: ”Aluehallintoviraston tehtävänä olisi ensinnäkin edistää toimialueellaan yleisiä kirjastoja koskevien valtakunnallisten kirjastopoliittisten tavoitteiden toteutumista esimerkiksi informaatio-ohjauksella ja viestinnällä sekä järjestämällä koulutustilaisuuksia. Aluehallintoviraston järjestämät koulutustilaisuudet liittyisivät erityisesti yleisten kirjastojen näkökulmasta keskeisiin julkisen hallinnon ja rahoituksen sekä lainsäädännön asiakokonaisuuksiin. Alueellista kehittämistehtävää hoitavat yleiset kirjastot tukisivat puolestaan henkilöstön osaamista järjestämällä etenkin henkilöstön ammatillisen

osaamisen kehittämistä koskevia koulutustilaisuuksia.” Kirjastoalan täydennyskoulutuskentällä olisi tilaa erityisesti koulutusta koordinoivalle taholle.

Akreditointi

Yhdysvalloissa akreditointi mahdollistaa ilmeisesti sen, että ALAn on mahdollista seurata alan korkeakoulutusta läheltä ja ottaa myös kantaa sisältöihin. Mallia ei ole ehkä syytä siirtää Suomeen eikä se ole mahdollistakaan, mutta löytyykö jotain kevyempää toimintatapaa, jolla koulutuksen painopisteitä on mahdollista seurata. Voisiko seura mieltä suositusta tai ”sertifiointia”, joka toimisi myös työkaluna kouluttajille, kirjastoille, kuntapäätäjille yms.?

Yhteistyö

Eri tahot ovat kiinnostuneita tekemään yhteistyötä kirjastojen kanssa, myös kirjastot arvostavat kumppaneita ja yhteistyö näyttää hyödyttävän kaikkia osapuolia. Yleiset kirjastot tekevät kiitettävästi yhteistyötä julkisen sektorin toimijoiden kanssa, mutta vuoropuhelu kirjaston ja yksityissektorin välillä on vähäistä. Hallituksen esitys uudeksi kirjastolaiksi linjaa, että yleisen kirjaston tehtävää luoda siltoja eri yhteisöjen välillä ”Yleinen kirjasto muodostaisi tilallisen, toiminnallisen ja tiedollisen kiinnkohdan yksilöiden sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden verkottumiselle ja yhteistyölle.” Tähän asiaan alan korkeakoulutus on tarttunut, mutta koulutus tarvitsee airueen alan sisältä, joka nostaa esiin, että yhteistyö yksityissektorin kanssa on tärkeää.

Kirjastoverkoston tuntemusta koetaan kirjastoalla tärkeäksi ja eri kirjastosektoreilla on paljon yhdistäviä tekijöitä. Osaaminen on kaikkia sektoreita yhdistävä asia, joten koulutusyhteistyö alan seurojen välillä nähdään kaikkia hyödyttävänä toimintana.

Koulutusorganisaatioiden ja Kirjastoseuran yhteistyömuotoja voi olla useita. Yksi luonteva tapa on tarjota säännöllisesti harjoittelupaikkoja, opinnäytetyön aiheita tai pienempiä toimeksiantoja alan opiskelijoille.

Lopuksi

Kirjastoseuran koulutustyöryhmä (2015-2017) haluaa kiittää kaikkia, jotka ovat antaneet panoksensa työskentelyyn. Työryhmäläisten taustaorganisaatiot ovat tukeneet työtämme ja antaneet äänensä käyttöömmemme. Lisäksi olemme korvat hörössä kuunnelleet eri tahoja ja käyneet mielenkiintoisia keskusteluja moneen suuntaan. Kiitos teille, jotka osallistuitte haastatteluihin ja kesäkuussa järjestettyyn kirjastoalan koulutusseminaariin Pasilan kirjastossa. Kirjastoalan opiskelijat ovat olleet korvaamaton apu, he ovat tehokkaasti tuottaneet meille runsaasti tietoa.

Koulutustyöryhmän jäsenet: Ritva Hyttinen (työryhmän puheenjohtaja, Turun ammattikorkeakoulu), Jarmo Saarti (Itä-Suomen yliopisto), Sami Serola (Tampereen yliopisto), Outi Stenholm (Keudan ammattiopisto), Susanna Lampola-Autio (Tampereen kaupunginkirjasto), opiskelijajäsenet Anette Karjalainen ja Suvi Sario